

7. Рубинштейн С. Л. Проблемы общей психологии / С. Л. Рубинштейн. – М., 1976. – 416 с.
8. Рувинский Л. И. нравственное воспитание личности / Л. И. Рувинский. – М. : Изд-во Моск. Ун-та, 1981. – 184 с.
9. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : у 5-ти т. / В. О. Сухомлинський. – Т. 1. – К. : Рад. шк., 1976. – 654 с.
Дата надходження статті: „27” серпня 2012 р.

УДК 37.04:378

Л.І.БІЛОУСОВА,
кандидат фізико-математичних наук, професор;
Є.О.ОЛЬХОВСЬКИЙ
кандидат фізико-математичних наук, доцент
(м.Харків)

Специфіка і складники успішності виховної роботи куратора з першокурсниками

Статтю присвячено висвітленню факторів, що зумовлюють специфіку роботи куратора зі студентами першого курсу і визначають її завдання. Окреслено практико-орієнтовані шляхи забезпечення успішності цієї роботи.

Ключові слова: *виховна робота, куратор, першокурсники, специфіка роботи куратора, успішність роботи куратора.*

Постановка проблеми у загальному вигляді... В умовах інтенсивних процесів державотворення і трансформації суспільних відносин, які відбуваються в нашій країні, великого значення набуває діяльність вищих навчальних закладів, спрямована на підготовку не просто кваліфікованих кадрів для вітчизняних освіти, науки, економіки, виробництва тощо, а представників інтелектуальної еліти України, яким притаманне володіння ґрунтовними професійними знаннями і водночас високий рівень духовності, морально-етичних цінностей, внутрішньої культури. У вирішенні окресленого завдання велику роль відіграє куратор студентської академічної групи, здатний проводити багатовекторну роботу з майбутніми фахівцями, активно впливати на становлення їх професійних та особистісних якостей.

Особливого сенсу набуває робота куратора зі студентами вищих педагогічних навчальних закладів з огляду на те, що вона є одним із способів надання майбутнім вчителям певних зразків практичної організації і проведення колективних виховних заходів, реалізації індивідуальної виховної роботи з учнями. Не можна також не підкреслити, що робота куратора позначається на якості підготовки педагогічних працівників, оскільки їх висока моральність, загальнокультурний рівень, активна життєва позиція виступають показниками професійної готовності і впливовим фактором формування таких якостей у підростаючого покоління. Вищезазначене актуалізує проведення досліджень у напрямі пошуку шляхів забезпечення успішності виховної роботи куратора академічної групи.

Аналіз досліджень і публікацій... Проблеми виховної роботи кураторів академічних груп у вищих навчальних закладах широко обговорюються в психолого-педагогічній літературі як у науково-теоретичному аспекті, так і в практичній площині. Проведені дослідження розкривають теоретичні і практичні засади роботи кураторів (Т.Б.Буяльська, В.С.Демчук, Л.А.Мацко, М.Д.Прищак, С.В.Романова, І.М.Соколова, М.І.Соловей та інші), функції куратора та особливості його роботи в молодіжному середовищі в сучасних умовах (Л.П.Матвіїшин), специфіку підготовки кураторів (Н.С.Красносільська, А.В.Лук'янець та інші) тощо. У концепції виховної роботи, яка розробляється в кожному вищому закладі освіти і запроваджується в практику його роботи, окрема увага приділяється питанням організації роботи куратора студентської групи.

На роботу куратора істотно впливають динамічні зміни, що відбуваються в системі вищої освіти. Запровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу, створення Інтернет орієнтованого інформаційно-навчального середовища в закладах вищої освіти, реалізація концептуально нових підходів до підготовки майбутнього фахівця, що віддзеркалюють сучасні погляди на сутність освіти, – все це потребує переосмислення ролі куратора і напрямів його діяльності.

У психолого-педагогічних дослідженнях, методичній літературі з питань організації виховної роботи у вищих навчальних закладах підкреслюється особлива роль куратора на першому році навчання студентів, оскільки саме в цей час відбувається їх адаптація до нових умов навчання,

формується студентський колектив, закладаються основи свідомого ставлення до майбутньої професії, до оволодіння знаннями і вміннями, що становлять фундамент фахової компетентності, до набуття професійно значимих особистісних якостей. Проблеми адаптації студентів до навчання у вищому навчальному закладі широко обговорюються у психолого-педагогічній літературі (Е.Г.Міквабія). Вітчизняні й зарубіжні дослідники розглядають проблему адаптації студентів під різними кутами: в ракурсі переходу від шкільної до вузівської кредитно-модульної системи організації навчального процесу (Т.А.Гузик, В.В.Колечко, С.М.Кондратюк, Л.В.Мороз), з точки зору особливостей професійної або предметної підготовки (А.О.Виноградова, І.М.Личагіна, Е.Г.Міквабія, Ю.М.Ткач, О.М.Хоменко), як складний процес, який потребує педагогічної підтримки, запровадження спеціальних технологій (І.В.Ніколаюк, Ю.В.Стафеева, Л.О.Мазуркевич, Є.В.Лихошерст, Є.Калашнікова). Труднощі процесу адаптації аналізують Т.Ю.Волгіна, Т.Д.Кричківська, І.С.Третьякова.

Дослідники підкреслюють, що проблема адаптації є складною і багатоаспектною, і хоча найбільш гострою вона постає для першокурсників, процес її вирішення є тривалим і охоплює й подальші роки навчання студента у вищому навчальному закладі. Висвітленню ролі, функцій і завдань куратора у вирішенні проблеми адаптації студентів першого курсу присвячені праці Т.Б.Буяльської і М.Д.Прищак [1], М.Ю.Коваль і А.Г.Кузьміна [3], О.А.Короткевич [5], Л.В.Мороз [7]. Складність і багатоаспектність роботи куратора на першому курсі, її вплив на подальший процес становлення майбутнього спеціаліста стимулюють проведення досліджень в напрямі пошуку шляхів удосконалення цієї роботи.

Формулювання цілей статті... Метою даної статті є висвітлення специфіки виховної роботи куратора з першокурсниками у вищому педагогічному закладі освіти і шляхів забезпечення успішності цієї роботи.

Виклад основного матеріалу... Виховна робота куратора в студентській академічній групі являє собою цілісний і упорядкований комплекс закономірно побудованих, взаємопов'язаних компонентів, які у своїй сукупності сприяють професійному становленню і розвитку особистості, формуванню її активної життєвої позиції, набуттю вмінь самостійної роботи і роботи в складі колективу. На кожному році навчання студентів робота куратора конкретизується у певних заходах. Спрямованість, форми і методи цієї роботи узгоджуються із завданнями підготовки майбутніх фахівців на поточному етапі. Специфіка роботи куратора зі студентами на першому році їх навчання у вищому закладі освіти зумовлена низкою факторів:

- система організації навчального процесу, режим проведення аудиторних занять, форми і методи навчання, способи оцінювання навчальних досягнень у вищому навчальному закладі суттєво відрізняються від тих, що використовуються в загальноосвітній школі. Акцентування на самостійній роботі і відсутність явного повсякденного контролю за навчанням студентів, з одного боку, а з іншого – їх залучення до різних видів активності, таких як участь у роботі наукових гуртків, студентських клубів, творчих колективів, спортивних секцій тощо, сприяють тому, що для студента-першокурсника необхідність систематичної роботи з опрацювання навчального матеріалу не є очевидною і відсувається на другий план. У такій ситуації куратор має допомогти студентові вирішити проблему правильного розподілу позааудиторного часу, зорієнтувати на систематичну навчальну роботу і її раціональне поєднання з іншими видами діяльності, виходячи з урахування індивідуальних особливостей студента, його навчальних і творчих здібностей, уподобань і нахилів;

- для першокурсників характерна найбільша розбіжність у стартовому рівні знань, умінь, навичок, інтелектуального розвитку, який визначає ступінь підготовленості студента до засвоєння матеріалу навчальних дисциплін за програмою підготовки фахівця у вищій школі. Основну допомогу студентам у подоланні труднощів у навчанні надають викладачі відповідних дисциплін, проте студенти часто побоюються звертатися до них за допомогою, вважають за краще приховувати свої утруднення, нерозуміння навчального матеріалу, що призводить до відставання у навчанні, а іноді й до конфліктних ситуацій між студентом і викладачем, до відрахування студента. На відміну від викладача, куратор, ґрунтовно ознайомлений з передісторією навчання першокурсника, його особистісними якостями, навчальними здібностями, особливостями індивідуального життя, здатний спрогнозувати можливість таких утруднень або виявити їх наявність на ранній стадії, з'ясувати причини, вчасно врегулювати ситуацію, не допускаючи її загострення;

- на жаль, як свідчать бесіди зі студентами, у виборі педагогічної професії і напряму навчання абітурієнти часто керуються не власним внутрішнім устремлінням до педагогічної діяльності, а порадами батьків, прикладами товаришів, беруть за основу можливість навчатися на держбюджеті, а не за контрактом або взагалі можливість поступити до якогось вищого навчального закладу з наявними балами в атестаті і здобутими результатами зовнішнього

незалежного оцінювання. Досить значна частка першокурсників зізнаються, що вирішальну роль у виборі навчального закладу для них відіграли випадкові фактори. Саме це є причиною таких явищ, як «відсів» студентів на першому році навчання, а пізніше – перехід в інший заклад освіти, переведення на контрактну форму навчання з тим, щоб після закінчення одержати право на самостійне працевлаштування не в освітянській сфері. Позбутися таких негативних явищ або суттєво зменшити їх може цілеспрямована робота викладацького колективу з прищеплення студентам любові до вибраної професії, розкриття її значимості і перспектив. У рамках цієї роботи куратор першокурсників може відіграти значну роль у вихованні у студентів інтересу до педагогічної діяльності, формування їх мотивації до оволодіння педагогічною майстерністю, присвячуючи цій проблемі спеціальні позааудиторні заходи;

- більшість студентів-першокурсників навчання у вищому закладі освіти не відрізняють за сутністю від навчання в школі, вони сідають на студентські лави так само, як раніше за шкільні парти, проте успішне професійне становлення особистості неможливе без її активної життєвої позиції. Студент має усвідомити, що він є найбільш зацікавленою особою в досягненні якомога вищих результатів свого навчання в університеті, бо це шлях до високооплачуваної роботи, професійної кар'єри, добробуту. І водночас, саме студент несе найбільшу відповідальність за те, що результати його навчання виявилися нижчими, ніж могли б бути. Такого розуміння дуже важко досягти, адже багато студентів вважають, що навчання полягає у відвідуванні занять, і подолати таке переконання, сприяти формуванню активної життєвої позиції студента є одним із завдань куратора;

- на початковому етапі свого існування студентська група являє собою формальне об'єднання незнайомих між собою молодих осіб, які мають різний життєвий досвід, прийшли з різних шкіл і місцевостей, але будуть навчатися разом. Майбутнє групи суттєво залежить від того, як складуться міжособистісні взаємини, яким буде мікроклімат в групі, чи перетвориться вона на дієздатний і згуртований колектив, налаштований на навчання. З такою групою легко працювати викладачам, вона буде успішною і помітною у всіх ракурсах студентського життя, а студентські роки залишать добрі спогади в пам'яті кожного. Формування колективу є першочерговим завданням куратора, адже практика роботи вищих навчальних закладів свідчить, що якою склалася група на першому курсі, такою вона, як правило, і залишається протягом усього терміну навчання;

- частина студентів, які прибули з інших населених пунктів, вперше опиняються без невиспущої уваги і неперервного нагляду батьків. Такі студенти мають адаптуватися до життя в гуртожитку, засвоїти певні правила і норми, що регламентують їх поведінку. Вільне життя студентської молоді поза батьківського кола потребує саморегулювання, самообмеження, а такі навички не завжди виявляються достатньо розвиненими у першокурсників. Звідси випливає необхідність здійснення куратором «батьківського» нагляду за поведінкою студента, надання йому допомоги в адаптації до нових умов життя;

- процес адаптації першокурсників охоплює також ознайомлення з вищим навчальним закладом, у стінах якого пройдуть п'ять років їх навчання. Саме куратор має розкрити студентам історію та усталені традиції закладу, розповісти про його славетних діячів і випускників, виховуючи у студентів повагу до закладу, де вони здобувають вищу освіту, бажання підтримувати його дух і традиції;

- певна частка студентської молоді вперше розпочинає життя у великому місті, де існують багато привабливих місць і способів для розваг. Дуже часто такі розважальні заклади, розташовані поблизу гуртожитку, притягують студентів, і їх міське життя не виходить за межі вузького замкненого кола. Завданням куратора є ознайомити студентів з неповторною історією міста, його пам'ятними і просто цікавими місцями, культурним життям, залучити студентів до відвідування тих закладів, де вони можуть набути знань, підвищити свій культурний рівень, провести час із справжньою користю для себе.

З наведеного випливає, що специфічною особливістю роботи куратора з першокурсниками є її спрямованість на вирішення різнопланових проблеми адаптації студентів – до нових умов навчання, життя, до нового оточення, нових завдань, пов'язаних з набуттям професійної компетентності. У психолого-педагогічній літературі проблема адаптації першокурсників розглядається у психологічному, педагогічному, соціологічному ракурсах, дослідники зосереджуються на її окремих аспектах, проте перед куратором у практиці його роботи проблема адаптації постає у всій своїй повноті. З огляду на багатогранність, складність і значимість роботи куратора академічної групи на першому курсі стає зрозумілим необхідність вироблення певних орієнтирів, дотримання яких сприяє успішності цієї роботи. Окреслимо їх.

Довіра студентів є головною умовою успішної роботи куратора. В організаційному плані робота куратора здійснюється здебільшого з використанням групових форм, проте такі форми

мають поєднуватися з індивідуальною роботою, в процесі якої досягається порозуміння між куратором і студентом, формуються довірливі відносини між ними. Потрібно, щоб студенти сприймали куратора як старшого друга, який здатний почути й зрозуміти їх, дати слушну пораду, з яким можна поділитися своїми проблемами і тривогами, сподіваннями і мріями. Для встановлення таких взаємин куратор у спілкуванні із студентом повинен демонструвати повагу до нього та його гідності, щирість, відкритість, доброзичливість, здатність до розуміння студента. В педагогічній науці таке спілкування характеризується як фасилітаційне [4]. Фасилітаційне спілкування будується на гуманістичних засадах і передбачає співпрацю, підтримку, турботу, допомогу. Воно стимулює розвиток активності особистості, надихає і спонукає її до інтенсивної, свідомої самозміни відповідно до особистісно пріоритетних сенсів життєдіяльності, тим самим актуалізуючи процес спрямованого і продуктивного саморозвитку [2]. Зазначимо, що піклування про студентів не виключає необхідності встановлювати зрозумілі й справедливі вимоги, які стосуються навчання, дисциплінованості, поведінки студента, і контролювати дотримання цих вимог.

Перша сесія – серйозне випробування як для студентів, так і для куратора. Потрібно докласти всіх зусиль, щоб група пройшла першу сесію благополучно, тому що заборгованості важко ліквідувати, вони мають сумну тенденцію далі зростати, а це тягар для студента і шлях до відрахування. Необхідно роз'яснити студентам „таємниці” системи накопичення балів і її безсумнівні переваги для тих, хто систематично працює і не відкладає виконання завдань „на потім”. Куратору слід постійно тримати в полі зору, як просувається цей процес накопичення у його підопічних, і неодмінно схвалювати кожний, навіть і незначний здобуток. Це слугуватиме певного роду поштовхом для тих студентів, які ще не відкрили свій рахунок. Успішне складання першої сесії – вагомий крок до стабільного навчання.

Для вирішення непростієї проблеми згуртування групи куратору доцільно проводити роботу зі студентами в стилі „ми – команда”, а це означає установку на взаємодопомогу, взаємопідтримку, на спільну роботу. Кожен студент є індивідуальністю, у кожного свій талант і свої слабкі місця, але вони мають уміти діяти разом, радіти успіхам кожного й уболівати один за одного. Щоб впливати на процес становлення взаємовідносин і загальної атмосфери в групі, куратору потрібно не обмежувати своє спілкування із студентами кураторськими годинами, а бути поряд з групою якомога більше, вибираючи для цього „правильні” місця. Студенти-першокурсники добре знайомляться один з одним і згуртовуються у туристичних походах, на екскурсіях, які зазвичай проводяться за планом, але варто запровадити колективні відвідування вистав, музеїв, прогулянки містом, яким можна надати пізнавального характеру, корисно показати студентам центральну бібліотеку міста, її читачькі зали, книгосховище. Куратор має бути разом з групою на різних заходах, до яких залучають студентів, – концертах художньої самодіяльності, спортивних змаганнях тощо.

На початковому етапі дружні взаємини є основним фактором для створення сприятливого мікроклімату в групі, але справжня команда формується задля досягнення спільної значимої для всіх цілі, вирішення завдання, яке потребує концентрації колективних зусиль. Куратор повинен ставити перед групою такі завдання і цілі, які працюють на основну мету – особистісний розвиток і професійне становлення студентів.

У роботі зі студентами корисно використовувати сучасні інформаційно-комунікаційні технології [6]. Сучасна молодь упевнено відчуває себе в світі новітніх цифрових технологій, багато часу проводить в Інтернеті, майже кожний студент має свій акаунт у соціальній мережі, часто не в одній. Куратор має сприйматися студентами як сучасна людина, яка теж розуміється в цифрових технологіях, володіє новітніми засобами комунікації. Їх використання дає куратору додаткові зручності – можливість спілкуватися із студентами в будь-який зручний для нього час, з'ясовувати якісь термінові питання, розсилати студентам нагадування, повідомлення тощо. До того ж, спілкування в мережі дає змогу куратору краще дізнатися, чим живе студент. Корисно залучити студентів до створення і ведення веб-сторінки групи, де вони презентують свою групу і ведуть часопис її життя, розміщують цікаву інформацію, повідомляють про здобуті успіхи тощо. Така робота відіграє роль колективного проекту, який сприяє формуванню аналітичного погляду студента на своє студентське життя і виступає певним стимулом для здобуття нових, зокрема навчальних досягнень.

Надійними помічниками куратора у виховній роботі з першокурсниками, вчорашніми школярами, є їх батьки. Якщо студент тривалий час не відвідує заняття без поважних причин, відстає у навчанні, демонструє неналежну поведінку, куратор має повідомити про це батьків, щоб разом вплинути на студента, виробити запобіжні дії. Для батьків їх діти – найважливіше у житті, тому не тільки про негаразди, а й про успіхи студентів слід повідомляти батьків, надсилати листи

з подякою за добре вихованих дітей або повідомляти особисто, чим позитивним і як відзначилися їх діти.

Відомо, що особливій увазі куратора потребують першокурсники, які мешкають у гуртожитку. Куратор має переконатися, що вони мають належні умови для навчання, з'ясувати, як вони дотримуються правил внутрішнього розпорядку, як створюють затишок у своїх кімнатах, піклуються про тепло і чистоту. Доречно придивитись до тих, хто проживає в одній кімнаті з першокурсником, який студент старшого курсу буде передавати йому власний досвід студентського життя і навчання. Якщо виникає потреба в урегулюванні якихось питань, куратор має першим звернути на це увагу і вирішити проблему, не доводячи її до конфлікту, або звернутися до батьків за допомогою. Конфліктні ситуації заважають студенту нормально навчатися, провокують на необачні вчинки, і цього треба уникати.

Висновки... Попри те, що робота куратора першокурсників є складною і забирає багато часу, досягти її успішності цілком можливо, і це не тільки збереже зусилля куратора у наступні роки навчання, а й забезпечить подальше прогресування групи.

Перспективним напрямом наукових розробок є дослідження напрямів використання Інтернет-технологій у роботі куратора.

Список використаних джерел та літератури:

1. Буяльська Т. Б. Теоретичні та практичні аспекти роботи кураторів з адаптації студентів першого курсу в умовах вищого навчального закладу / Т. Б. Буяльська, М. Д. Прищак // Вісник Вінницького політехнічного інституту. – 2008. – № 5. – С. 105–112.
2. Галіцан О. А. Сутність і структура педагогічної фасилітації вчителя [Електронний ресурс] / О. А. Галіцан // Народна освіта. – 2010. – Вип. 3(9). – Режим доступу : http://www.narodna_osvita.kiev.ua/vupusku/9/statti/galican.htm.
3. Коваль М. Ю. Анализ роли куратора в адаптации студентов к жизни и учебе в вузе (из опыта работы на автотранспортном факультете АлтГТУ) / Коваль М. Ю., Кузьмин А. Г. // Основные проблемы и направления воспитательной работы в современном вузе : тез. докл. Всерос. науч.-практ. конф. – Барнаул : АлтГТУ, 2010. – С. 161–164.
4. Коломійченко С. Ю. Сутність фасилітуючої педагогічної взаємодії / С. Ю. Коломійченко // Педагогіка та психологія : зб. наук. праць. – Харків : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2007. – Вип. 32. – С. 26–31.
5. Короткевич О. А. Роль куратора учебной группы в повышении эффективности адаптации студентов-первокурсников [Електронний ресурс] / О. А. Короткевич. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/3_KAND_2007/Pedagogica/18630.djc.htm.
6. Лисенко С. А. Особливості формування комунікативної компетентності куратора студентської групи в умовах інформаційного суспільства / Лисенко С. А., Мефанік М. С. // Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету (Педагогічні науки). – Бердянськ : БДПУ, 2012. – № 2. – С. 196–203.
7. Мороз Л. В. Умови адаптації студентів першого курсу до кредитно-модульної системи організації навчального процесу. Нові технології навчання : наук.-метод. зб. / Л. В. Мороз ; Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОНмолодьспорт України. – К., 2011. – Вип. 68. – С. 169–178.

Анотація

Л.И.Белюсова, Е.А.Ольховский

Специфика и составляющие успешности воспитательной работы куратора с первокурсниками

Статья посвящена освещению факторов, которые обуславливают специфику работы куратора со студентами первого курса и определяют ее задания. Очерчены практико-ориентированные пути обеспечения успешности этой работы.

Ключевые слова: *воспитательная работа, куратор, первокурсники, специфика работы куратора, успешность работы куратора.*

Summary

L.I.Bilousova, Ye.O.Olkhovskiy

Specificity and Components of Successful Educational Work of a Curator with First-Year Students

The article is devoted to coverage of the factors that cause the specificity of curator's work with first-year students and it determines tasks of such work. The practice-oriented ways of success achievement in this work are outlined.

Keywords: *educational work, curator, first-year students, specificity of curator's work, success of curator's work.*

Дата надходження статті: „10” вересня 2012 р.